

Peltojen reunavyöhykkeet lintujen elinympäristönä

*Kirjoittaja FT, dosentti Juha Tiainen toimii vierailevana asiantuntijana
Luonnonvarakeskuksessa.*

Maatalousympäristöllä on suuri merkitys linnustomme monimuotoisuudelle. Kolme neljänestä lintulajeista käyttää peltoja jossain vaiheessa vuosikiertoaan levähdykseen tai ravinnon hankintaan. Pesiviä lajeja on noin 80, mutta kaikki eivät esiinny koko maassa. Suurin osa maatalousympäristön pesimälajeista pesii pellon avoimissa reunavyöhykkeissä tai metsän reunassa tai syvemmillä metsässä. Pieni osa lajeista pesii täysin avoimilla peltoaloilla. Lintujen merkitys viljelyn kannalta on siinä, että ne syövät pesimäaikana suuren määrän erilaisia selkärangattomia eläimiä, joista monet ovat vahingollisia. Monet lajit syövät myös rikkakasvien siemeniä ja siten vähentävät hyötykasveihin kohdistuvaa kilpailuongelmaa. Toisaalta jotkut lajit kuluttavat myös kylvösiemeniä.

Reunavyöhykkeet maisemarakenteessa

Maiseman avaruus on tärkeä tekijä maatalousympäristön linnuston lajistolle ja parimäärille. Laajan peltoaukean linnusto on erilainen kuin kapean tai pienen, jossa metsän reuna on lähellä. Viljelty peltomaisema on erikokoisia peltolohkoja, joiden pesimälinnustoon vaikuttavat lohkon kasvustotyyppi ja reunavyöhykkeet. Peltoaukean halki virtaa usein pieni joki, joka on kuitenkin voitu oikaisuilla kanavoida. Aina ei jokea ole, mutta liiat vedet ohjataan suurempien valtaojien kautta pois viljelyalueilta; valtaojien kohdalla on voinut aiemmin olla luontaisesti kiemurteleva puro. Usein nykyään ojiin kytkeytyy vesiensuojelukosteikkoja, jotka voivat olla alaltaan muutamasta aarista ylöspäin.

Maatalousympäristössä pesivien lintujen kannalta merkittäviä ovat kaikki reunavyöhykkeet, jotka muodostuvat pientareina, suojakaistoina tai suojavyöhykkeinä peltolohkojen väliin, valtaojien tai viljelymaiseman pikkujokien varsille tai kosteikkojen ympärille. Suurten jokien, järvien ja meren rannoilla reunavyöhykkeet voivat olla leveitäkin ja kasvillisuudeltaan monipuolisempia kuin peltoaukean sisäiset pientareet, suojakaistat ja suojavyöhykkeet.

Pientareita on tietysti enemmän silloin, kun peltolohkot ovat pieniä, kuin silloin kun lohkoja on yhdistetty suuremmiksi

kokonaisuuksiksi. Lohkojärjestelyjen yhteydessä olisi linnuston ja muun luonnon kannalta suotavaa jättää lohkojen väliin mahdollisimman leveät valtaojat, joissa olisi tilaa runsaan veden aikaisille tulville ja virtausta hidastavaa mutkittelua ja vesimassojen keruualtaita. Nämä muotoilut vähentävät kiintoaineksen huuhtoutumista ja tarjoavat elinympäristöä monille maatalousympäristön lintulajeille. Peltoalan kasvattaminen valtaojien putkituksella merkitsee melkoista elinympäristön menetystä niin linnuille kuin muullekin eliöstölle.

Pesintä pellolla ja reunavyöhykkeillä, pensailta on merkitystä

Harvat avoimen peltoympäristön linnut pesivät pelloilla, jotka on vasta kylvetty tai vasta oras on nousemassa. Silloin kun sänkeä tai muuta ylivuotista tai pidempiaikaista kasvustoa ei ole, kasvillisuus ei tarjoa suojaa pesille, vaan ne sijaitsevat pientareella. Vain töyhtöhyppä ja pelloilla harvinaiset kalalokki ja kalatiira pesivät näkyvästi muokatulla ja kylvetyllä pellolla. Kiurukin voi pesiä mättään suojassa, mutta mieluummin pientareella. Niittykirvinen pesii vain

pientareella tai ojan penkalla. Milloin lohkot eivät ole kovin suuria, myös peltopyy voi asettua pesimään pientareelle, jonka kasvillisuus on sopivan tiheää ja korkeaa niin, että se tarjoaa suojaa pesälle.

Puusto ei ole oleellinen reunavyöhykkeen linnuille, yksittäiset matalat puut riittävät laulupaikoiksi. Paljon merkittävämpi on pensasto. Se ei saa kuitenkaan muodostaa yhtenäistä korkeaa seinää, joka halkaisisi avaran maiseman useampiin osiin. Avomaan lintujen tarpeisiin kuuluu näkyvyys, joka mahdollistaa lähestyvien petojen varhaisen havaitsemisen. Paras on katkonainen ja vaihtelevan korkuinen pensasto, jota edellisvuotiset ja uudet korkeaksi kasvavat perennoivat ruohot kuten vadelma, mesiangervo ja maitohorsma täydentävät. Pensaikkoisessa reunavyöhykkeessä viihtyvät pensastasku, pensaskerttu, pajusirkku, viitakerttunen, ruokokerttunen ja pensassirkkalintu.

Leveä suojavyöhyke on eduksi linnustolle valtaojien varsilla ja etenkin kosteammilla paikoilla. Alavilla paikoilla jokien ja valtaojien varsilla kesannoiti tai viljelemättä jättäminen suosii useita lintulajeja, kuten nykyään vähentyneitä niittykirivistä ja keltavästäräkkiä sekä taivaanvuolta ja ruisrääkkää. Kosteimmilla niittymäisillä kesannoilla ja viljelemättömillä lohkoilla pesivät myös sinisorsa, tavi ja haapana, Keski- ja Pohjois-Suomessa myös jouhisorsa. Maatalousympäristön suurimmat laji- ja reviiritiheydet tavataan niittymäisiltä kesannoilta ja pitkään viljelemättöminä olleilta lohkoilta.

Metsäinen reunavyöhyke peltojen ja ranta-alueiden välissä

Järven-, joen- ja merenrantaniittyjen merkitys linnuille riippuu niiden leveydestä ja kosteudesta. Isot alat tarjoavat monille vesilinnuille ja kahlaajille pesimämahdollisuuksia, mutta toisaalta maapedot minkki, supikoira ja kettu ovat tehokkaita pesien ryöstäjiä. Pellon ja rantaniityn välissä voi olla puustoa, ja siltä osin kuin se koostuu omaan rauhaansa jätetyistä lehtipuista, etenkin koivuista, terva- ja harmaalepystä, raidasta, halavasta, haavasta, pihlajasta ja tuomesta, se tarjoaa runsaasti pesimä- ja ruokailumahdollisuuksia linnuille. Vesilinnut voivat sijoittaa pesänsä varsinaisen niityn sijaan metsän reunaan.

Hoitotoimet

Tukiehdot edellyttävät tiettyjä hoitotoimia, mutta luonnon monimuotoisuuden kannalta

merkittävää olisi, että mahdollisuuksien mukaan hoitoa ei tehdä liian tehokkaasti. ”Ei liian tehokas” tarkoittaa sitä, että hoitotoimia ei kohdenneta koko hoidettavalle alalle yhtä voimakkaina eikä välttämättä joka kohtaan vuosittain. Esimerkiksi kesannon tai niityn niittokorkeus voisi vaihdella siten, että joka toinen työleveys on erilainen. Niiton tulisi tapahtua vasta loppukesästä, jotta lintujen pesintä olisi ohi ja myös merkittävä osa kaksisirkkaisista kukkakasveista olisi ehtinyt tuottaa valmiin siemenen ja perhosten ja muiden hyönteisten toukat olisivat ehtineet koteloitua maahan.

Viljelemätön peltolohko alkaa pensoittua muutamassa vuodessa. Tämän ei pidä antaa tapahtua, koska sen monimuotoisuusarvot häviävät pensoittumisen myötä. Siksi sielläkin tulisi pensaikkaa raivata muutaman vuoden välein. Linnuston ja muun eläimistön sekä kasviston monimuotoisuus hyötyisi samassa yhteydessä tehtävästä niitosta.

Pellon ja vesistön välinen lehtipuuvaltainen rantapuusto ei tarvitse hoitoa, mikäli se taloudellisista syistä on mahdollista jättää rauhaan. Luonnontilaisena se palvelee parhaiten monimuotoisuutta. Sen sijaan rantaniittyä olisi hoidettava niin, että se säilyy avoimena. Toisaalta sen tulee tarjota korkeampaa kasvustoa vesilintujen pesimäsuojaksi, mutta toisaalta rannikoiden alavat rannat tulisi saada pysymään matalakasvustoisina pienten kahlaajien elinympäristötarpeiden tyydyttämiseksi.

Paras rantaniittyjen hoitomuoto on laidunnus. Jos järviruoko on ehtinyt pitempiaikaisen laidunnustauon aikana valtaamaan niityn tai laidunnus ei ole järjestettävissä, tarvitaan useampivuotista koneellista niittoa ruovikon ehdyttämiseksi. Myös äestystyyppinen muokkaus tulee kyseeseen järviruokojen juurakoiden poistamiseksi.

Hyvä tietää! Maatalousympäristön pesimälinnuston ekologinen luokittelu

- Varsinaiset peltolajit: lajit, jotka pesivät ja ruokailevat pelloilla ja avoimilla pientareilla
- Reunalajit: Pensaikkoisilla pientareilla, reunapensaikoissa ja ojanvarsilla (pääasiassa) pesivät ja ruokailevat lajit.
- Peltojen metsälajit: Peltoja ympäröivissä metsissä, metsäsaarekkeissa tai niiden reunoissa perivät, mutta pelloilla ruokailevat lajit.
- Maaseudun pihajajit: Ryhmään kuuluvat lajit pesivät etupäässä peltoympäristön pihapiireissä, monet rakennuksissa, mutta ruokailevat pihojen lisäksi peltoalueilla.

Valokuvat: Leena Lahdenvesi-Korhonen

Piirros: Ilmari Hakala, Sopiva Design

Artikkeli on osa Vesienhoidon, luonnon monimuotoisuuden ja maiseman kannalta optimaalinen rantavyöhyke -hanketta. Hankkeen toteutti MKN Keskus. Hanketta rahoitti Maa- ja vesitekniiikan Tuki ry vuosina 2022–2024.